
Butlletí

Excursionista de Catalunya

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA

Excursió al Montagut

FERIA temps que alguns socis d'aquesta Secció cobejaven l'avi-
nentesa d'una excursió a la muntanya Montagut, perquè, a
més de posseir poques dades de les comarques tarragonines,
encara se'n posseeixen menys de l'Alt Penedès, limitat pel riu Ga-
yà i enfonsat a la serralada de Querol.

A dos quarts de nou del matí del dia 29 de gener, ens reuníem,
a Valls, els senyors Bergnes, Comella, Massot, Flaquer i Blasi, i
els senyors Alentorn i Pàmies del Centre Excursionista Montagut,
de Valls, que tingueren la gentilesa d'acompanyar-nos. Un auto
ens traslladà a Santes Creus.

Tot just traspassat l'històric pont sobre el riu Gayà, se segueix
la nova carretera que, temps a venir, ha d'enllaçar amb la de La
Llacuna.

A la dreta deixem el monestir, enfonsat en una recolzada de la
serra; a dret fil del nostre esguard s'estén el Camp de Tarragona,
que anem deixant al darrera, i al davant segueix la carretera tot
enfilant-se muntanya amunt en contínues giragonses i furonant

per entre valls i vessants esquitxats de bosc i de conreus. El paisatge, tot i el seu despullament hivernenc, esdevé interessant.

En sortir de Valls, ja s'albira el Montagut, afuat i únic, en la cadena de la serralada de Querol, entre el coll de Santa Cristina i les gorges del riu Gayà. La silueta gràcil d'aquest turó, pulcrament retallada en la blavor d'un cel matinal d'hivern, net com una patena, ens atrau i captiva fonament, i la cobejança d'assolir-ne el cim s'aferra més i més al nostre esperit. Mentrestant l'auto va brunzent, en els seients del qual ens movem d'ací i d'allà per mor dels continuats revolts de la carretera, que no s'acaben fins a l'arribar al coll de Santa Agnès. Aquí baixem de l'auto. Són les deu del matí.

Trencada en aquest indret la carretera, cal anar a peu; els companys de Valls ens menen per la drecera, i després de travessar alguns pinars escadussers que han resistit el cop de destrall del llenyater, pugem a la vista del Montagut, que apareix més graciós després d'haver-se amagat, mentre l'auto s'enfilava serra amunt.

Llavors, aquesta muntanya singular, la veiem a prop, més alta, més punxeguda, més magnífic; talment sembla una monstruosa columna que sosté la immensa volta del cel.

Per entre conreus de piretre (insecticida), abandonats, seguim muntanya amunt, i als nostres peus s'esbadella de mica en mica, una fondalada circumdada per turons a mitja alçària, sembrada de tossals i de masoveries, el color daurat de les quals es confon amb el de la terra remoguda per la retlla, que hi ha deixat un caminàs de línies i de terrossos amb el gra colgat a punt de llavorar. Fet i fet una vall ben conreada, de grisa policromia, al fons de la qual no es veu ni una estridència que inciti la curiositat, ni un barranc esfereïdor, ni un encrestall de basarda.

Darrera un turonet s'escau el poblet de Valldossera, allà lluny, amagat al nostre esguard. Una parròquia solitària on s'estatja la formosa Verge de Valldossera, la mateixa que abans havia estat al Santuari de Montagut.

El nostre cos, encorbat pel delit de l'ascens, va donant batzegades tot forçant la manxa de dessota la post del pit, i a cada embranzida per atacar la pujada ens esperona més i més l'engúnia per l'assoliment del cim. Gambem de pressa com si a sota les aixelles ens haguessin sortit ales, i ni menys ens adonem de les forçades pitrades. La visió del mugró es va agegantant tot fent-nos denteta amb els entrebancs d'argilagues i pedruscalls escampats pel corriol poc fressat.

Cal fer un xic de marrada, però no hi fa res; així tenim l'avinentesa de contemplar més estona l'estructura rocosa d'aquest cim agut, coronat per una atalaia esbotzada i algunes romanalles de l'antic castell dels barons de La Llacuna, possiblement aixecat per allà als volts de la desena centúria, quan, durant el comtat de Borrell II, els cristians restauradors resseguiren la línia del Llobregat per tal de cercar la del Gayà, i així anar acorralant la moreria cap a les muntanyes de Prades, on es féu forta.

A l'any 1271, el castell de Montagut fou cedit a en Grau d'Alemaný i de Cervelló, amo i senyor del castell de Querol, i mentre aquest subsistí, fins al segle passat, en que un episodi de la guerra anomenada dels set anys, l'arborà amb pòlvora, després, però, d'haver-ne tret una rècula de més de 20 matxos carregats de mobles, el de Montagut s'anà esfonsant, ara una pedra ara l'altra, fins a gairebé no quedar-ne ni rastre.

Des d'aquestes runes estant, fillets de Déu quin esguard més meravellós s'obre als nostres ulls...! L'espectacle, rar en aquest indret, d'una nevada que havia caigut el dia abans, esquitxant de congestes els vessants i el pla, ens omple de goig, baldament ens obsequi amb un griso que dóna coïssor a la pell, el mateix que fregues d'ortigues.

Ens trobem a 960 metres d'altitud sobre el nivell de la mar. Al lluny albirem els gegants encantats de Montserrat, com si fos l'orgue del cel; d'entre un fons negrós sobreïxen les sinuositats molles del Montseny, tot just blanquejades per la neu, i davall dels nostres peus s'estén tot el Camp de Tarragona, sembrat de comes ventrudes i de pujols llisos i boteruts, el mateix que una mar d'onades en eterna marejada. Els lleganys de boires esfilagarsades, escampats pel firmament, si bé no gosen a tancar el sol, entelen la terra una alenada melangiosa i un color incert, i les formes de les coses s'esmunyen del nostre esguard escorcollador, i les fantasies de l'esperit tafaer s'esfumen com per encant.

Xops d'aquesta excellent visió, davallem a grans gambades sense mirament de corriols ni de senderons, ni d'argilagues, ni de pedres primparades, i ens aturem a l'antiga parròquia de Montagut, situada al peu de la muntanya del mateix nom. És una església voltada de terrenys erms, de soledat pregona, de nyonya perpètua, exposada a la fàcil destrucció i a l'assetge imminent. Encerclada de neu, quina idea de solitud no desvetlla, quina tristesa, quina tragèdia...!

La casa rectoral va caient, ara una pedra ara l'altra, d'ençà que

el darrer rector, Mn. Josep Redon Molins, fou maltractat, robat i cruelment assassinat, el dia 7 de març de 1869, perquè se'l suposava ric, car demés dels 500 feligresos de les masoveries amb què comptava l'església, el rector posseïa terres que produïen bones collites de blat, tan abundoses, que algunes vegades fins el Chor calia fer servir de graner.

Però, ara tot ha canviat. Moltes masoveries estan abandonades; el culte parroquial fou traslladat a Valldossera, l'any 1869, a una hora lluny, i allí han d'anar a missa els feligresos de Montagut, per bé que el rector de Valldossera cada quinze dies puja a dir missa a l'antiga església, per manament del senyor Arquebisbe de Tarragona.

La parròquia de Montagut havia gaudit de molta importància entre la gent de la rodalia. Malgrat l'isolament de poblat, duia una vida pròspera, i fins posseïa algunes relíquies de vàlua reconeguda, una de les quals està depositada a les caixes d'una entitat bancària, per no voler-la cedir a Valldossera, que de dret li pertoca, el mateix que totes les altres coses de l'antiga església. Per cert que la nostra visita influí en el trasllat de la imatge de la Verge del Roser a la nova parròquia, on certament romandrà salvada de la cobejança d'algun visitant despreocupat.

I l'església de Montagut és molt gran, de planta romànica amb arcs gòtics a la volta i una motllura neoclàssica al nivell dels capitells, que resten amagats. L'altar major és de guix, com també ho són els altres altars, alguns dels quals estan ficats en el gruix de les parets laterals, fetes de carreus treballats, descoberts a l'exterior i tapats per gruixuda capa de guix a l'interior, possiblement adient a reformes posteriors. Les imatges són d'escassa vàlua artística, llevat d'una que ha estat traslladada a Valldossera.

Per cert que el rector d'aquesta novella parròquia ha tingut la gentilesa de fer-nos de cicerone, accedint al nostre previ avís. A l'hora que els altres dies ja s'ha llevat de la taula en havent dinat, ens acomiadarem d'ell coralmment, i el bon rector, amb una pila de gràcies que li hem donat i el gaiato per únic company, s'esmuny feixes endins per entre corriols oberts damunt la terra encara tova de la retlla, i voltant les masoveries, aplanada damunt els solcs daurats i rectes com tirats a dret fil.

Nosaltres seguirem el camí carreter que mena a Querol. Són dos quarts d'una de la tarda.

El trajecte davalla suaument fins a la vista d'aquest poblet. Aleshores, tot d'una, el camí s'enfonsa ràpidament cap a la vall

Gl. A. Bergnes

ANTIGA PARRÒQUIA DE MONTAGUT

Gl. F. Blas

MONTAGUT : PORTA DE L'ESGLÉSIA

Cl. F. Blas

MONTAGUT : INTERIOR DE L'ESGLÉSIA

Cl. A. Bergués

QUEROL : VISTA DEL POBLE I CASTELL

del riu Gayà, les aigües del qual corren empresonades per entre dues timbes tot fent recolzades i saltant rescloses.

En atansar-nos al riu, apareix Querol encimbellat dalt un tren-call de cingle, amb una esglesieta senzilla, de campanar afuat, un muntet de cases al redós d'una plaça i les ruïnes d'un castell en l'indret més encinglerat. Eren les dues de la tarda.

A cà l'estanquer ens tenien amanit un excellent dinar, encomanat prèviament, i mentre l'engolfem, al banc escó de la llar de foc, alguns jaïos encorbats i feixucs amoixaven les brases i esventaven els tions a mig consumir perquè flamegessin com un infern.

Ben aviat caigueren damunt d'aquestes serres prenyades de nuesa, les vagues clarors del cap-vespre, i, sense compassió, s'anaren estenent per tots els àmbits del nostre esguard. A l'hivern el dia es decanta a la fosca sense cap tramoia prèvia. Només són quarts de cinc de la tarda, i ja tot esdevé ombrejat, i el paisatge, enfresteguit qui-sap-lo per les negrors que s'acosten, es clou a cuita-corrents com avergonyit. La nau de l'església és fosca, els carrers, deserts, com els dies feiners, una parada de quincallaire estesa al brancal d'una porta, fa llàstima, i les parets esbatanades del castell, d'aquell castell que hem citat abans, prenen formes fantàstiques i arrosten amb més cruesa la seva amarga tragèdia. Comptat i debatut, arreu es nota un pregon amarament de melangia, de soledat i d'enyorança eterna.

La temor de fer tard al tren ens fa sortir d'aquest poble, bastant minvat de gent, per cert, i la quitxalla, que encara no havia acabat d'inspeccionar l'auto en tots els seus recons, restà amb un pam de nas. L'estreta carretera descriu infinitat de corbes fins a arribar a Pont d'Armentera, situat a les voreres del riu Gayà.

Des d'aquí la carretera va tot dret a Valls. A l'estació pugem al tren que surt a tres quarts de sis i arriba a Barcelona a dos quarts de nou. Una forta estreta de mà als excellents companys vallencs, i, a reveure...! Heus ací el nostre acomiadament.

F. BLASI

Les Dreçanes barcelonines sos inventaris y restauració

(Acabament)

INVENTARIS

(1465) (A. M. B.)

DIE lune VIII mensis Aprilis anno a nativitate domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quinto: ffuit inceptum presens inuentarium de omnibus exarciis, rems, et aliis rebus existentibus in botigiis draçanee ciuitatis Barchinone, per venerabiles Galcerandum Carbonis, et Ludouicum Gilabert, mercatorem, ciues Barchinone, consulis anni presentis, qui finet vicesima quinta die mensis aprilis presentis et subscripti.

*A la drassana en la primera botigue
appellada de exarcia de prop la Figuera:*

Primo, tres stores de spart tals com son.

Item, V Gúmenes la vna ab dues amplombadures, altre ab vna amplombadura al cap. Altre petita de poch pes, prima; altre, qui es vn troç de gúmena; e altra qui es vn troç ab una emplombadura.

Item, XI trossos de gúmenes tals com son.

Item, vna brassa de gúmena.

Item, vna altre brassa de gúmena.

Item, vna altre brassa de gúmena en dos trossos.

Item, LXV trossos de cap plans de canem ço es LXIII de VI, de V, de IIII, de III, e de II brances e la I troç es prop de mitg ab sua amplombadura.

Item, IIII trossos de grupials de coll los II mes de migs.

Item, VIII trossos de timons de caxa.

Item, VIII trossos de enginyadors alguns alquitrenats altres que no.

Item, vna puge de canem.

Item, II trossos petits de custura de canem, la vn tira XVI brases laltre XII.

- Item, III trossos de custura la I molt sotil.
- Item, III trossos petits en vna mola de cordes de canem sotils.
- Item, vna paloma de cornelot.
- Item, vn tros de paloma entorn una brassa ab son torronell.
- Item, vna tròssa de galera.
- Item, II lances largues la vna ab ferre.
- Item, III talles de II vulls e de I vull la vna matallada.
- Item, II trossos de corde de canem petits.
- Item, vna veta quasi noua, de pes de II quintars.

Die martis XVI dicte mensis aprilis anno predicto

En la segona botigua prop de la primera:

Primo, IIII barrils plens de pedres de bombarda entre migence-res e petites.

- Item, vn pern gros de fèrre del trabuch maior.
- Item, III agulles de fèrre de timons de galeres, ab lurs correges.
- Item, vna mapa de fèrre de galera.
- Item, vna correge de fèrre de trabuch.
- Item, vna gèrra olliera enserpallada.
- Item, vn barril ab fèrro de trebuch ab alguns xapons.
- Item, VIII barrils en que ha clauó de diuerses sorts.
- Item, L pales de fust senceres, e XIII de trencades.
- Item, V pales de fèrre tals com son.
- Item, IIII cauechs de fèrre menagats.
- Item, V cauaguells de fèrre, los IIII manegats.
- Item, XIII tirassos de fust manegats.
- Item, III mollos de fust per fer pedres de bombarda, ab una creu petita de fust.

Item, vna talla de II vulls sens matall, sotil.

Item, IIII tirassos de fust, sens mànech.

Item, vns fèrres de III cames de cuynar.

Item, II calderons de fondre pega, laltre de fondre sèu, ab sos cubertors de fust cascu ab sa lanada.

- Item, II calderons de pont.
- Item, II bramadores desbramar pega e sèu.
- Item, II casses, vna gran, altre petita.
- Item, II asts de fèrre, la I gran e laltre poch.
- Item, vna paella petita, ab un tros de fèrre vell.
- Item, III talles matallades cascuna de II vulls ab ses poliges.
- Item, II trahedors doli.
- Item, I lantó daram, ab son cubertor.

- Item, II senyaladors de senyalar fusta.
- Item, vna barrina prima, manescha.
- Item, II famelles de fèrre grans, de porta.
- Item, vn caxó en que ha clauó vella, molt sotil.
- Item, vn altre caxó petit en que ha I troç de launa de fèrre.
- Item, XX cetrils petits de terre.
- Item, VIII stoigs de palma.
- Item, vna lanterna o faró sotil.
- Item, XV lanternes de banya.
- Item, LXXXXV poliges sens matall, axí de arborar, de pesteques, de costers, de calceses, etc.
- Item, II poliges de pesteques ab I pern matallades.
- Item, II altres poliges de pesteques ab son pern, la vna ab matall.
- Item, III mays manegats, la I trencat.
- Item, I may quasi nou, manegat.
- Item, vn march manegat.
- Item, vn pern gros de fèrre de talla, darborar.
- Item, III caperons de fust, de roda de galera, de proha
- Item, III maces maneres manegades, de fust.
- Item, III sàsoles de fust, ab I cassenell.
- Item, VII talles petites de I vull dostes, II ab matall sens poliges e vna sens polige e matall e III matallades ab ses poliges.
- Item, VI talles rodones de I vull, petites, ço es, vna matallada, les V sens matall.
- Item, II talles petites de cornelet, sens matall.
- Item, V bigoters de fust ab I polige de talla de coster.
- Item, VI talles petites de I vull cascuna ab sa polige.
- Item, V talles de I vull ab sa polige cascuna de costers sens matalls, sotils.
- Item, II talles de II vulls de lautó, sens matalls, ab poliges.
- Item, III pesteques petites, ab vna polige.
- Item, una canasta en que ha taps de fust, de bombarda, ab alguns strops.
- Item, XVI verteys, de trossa.
- Item, III claus de fust de mijana vna e II de caxa de timó, sotils.
- Item, VIII talles grans de II vulls cascuna, vna sens matall e sens polige, ab los perns e vna ab II matalls e perns sens polige, et VI ab matalls, perns, e poliges.
- Item, III talles petites de vn vull, de triquet, sens poliges.
- Item, vna talla gran de bombarda, de I vull ab polige e pern, de fust.

Item, VI talles V de III vulls, fall vna polige speró es hi lo pern e lo matall e vna de IIII vulls; totes les altres poliges, matalls, e perns, quis dien de collar.

Item, vna talla de IIII ulls ab sa polige, pern e matall.

Item, III talles grans de II vulls, no ha polige la vna es de arborar, ne pern e matall en les II han perns, poliges e matalls.

Item, vna talla de dos vulls de arborar, ab I pern e matall.

Item, vna pasteque de II vlls ab pern, e matall.

Item, II aliaus petits, sotils.

Item, IIII canades ab lurs cobertors, sotils.

Item, X carts, en que III desclafats e foradats.

Item, XI rays de raure formatge.

Item, V morters de fust sotils.

Item, VII boxos.

Item, X culleres de fust.

Item, XII talladors de fust, hani I de partir.

Item, XX gauetes de fust.

Item, III dotsenes de vernigats e III vernigats.

Item, III ambuts sotils.

Item, V anaps sotils.

Item, III dotzenes de scudelles de fust dins un coue.

Item, vn garbell per passar massa-morro.

Item, vn grilló de fèrre.

Item, vn puntapeus dins vna sanalla de palma.

Item, XI lançons, XI exetes de fust, I gambal de grilló, I mana de boter dins una cofa.

Item, I golf de porta.

Item, V corregas de les caxes dels trebuchs, de la vna manque I tros.

Item, vna poque de clauó ab III trossos de launa, dins I gaueta.

Item, III gossets de launa, ab I deuant bras, dins una cofa.

Item, XXXXVIII xapons de caerneres, correges de fèrre ab fèrres de romenyoles e III alfals e perns dins IIII cofes.

Item, II claueres de fèrre petites.

Item, III clavilles de fèrre de amplombar.

Item, VII perns de talla I matall petit ligat ab I moxell.

Item, V perns de talla en I moxellet.

Item, I sercol rodó de fèrre de maymó de gaiera.

Item, III stores e mitge de spart.

Item, vn tros de palomeró derba sotil.

Item, vna palomera derba sotil.

- Item, vna palomera vella derba.
- Item, altra palomera derba sotil.
- Item, vn rest derba sotil.
- Item, vn tros de rest sotil derba.
- Item, vn tros de rest petit derba de II peces sotil.
- Item, vn tros de palomera de VIII passes.
- Item, II palomeres sotils derba.
- Item, vna palomera suficient, derba.
- Item, vna palomera prima, vella.
- Item, I tros de palomera prima; tira VIII passes.
- Item, vna palomera grossa mig noua.
- Item, altre mitge palomera consemblant a la prop dita.
- Item, vn tros de palomera prima, tira VI passes.
- Item, vn altre tros consemblant, tira III passes.
- Item, vn tros que tira entorn VIII braces, quasi mitge noua.
- Item, altre tros de palomera que tira XII passes o braces.
- Item, vn altre tros consemblant del prop dit.
- Item, altre tros vell qui tira VI braces.
- Item, vna sort de barbetes en que ha una corda radona.
- Item, mitge palomera }
 Item, vna palomera } velles
- Item, vna barbeta vella qui tira V passes aquen en torn.
- Item, vna scala de fust de X grahons.
- Item, VII talles grans de traure e verar de dos vulls ab ses poliges, ab perns de fèrre e galavernes, ço es, V ab perns de fust.
- Item, V talles rodones de I vull sens matall e sens poliges sotils.
- Item, altres V talles de II vulls IIII sens matall laltre ab matall e sens polige.
- Item, V talles de I vull no matallades ab vna polige tranchada.

En la terça botiga, rexada de fust:

- Primo, vna sort de puntals per apuntalar galeres.
- Item, vna dolça dalber, qui es torta.
- Item, vna altre dolça de roura, xapada e torta.
- Item, V sanalles de stopa.
- Item, vna sola de fusta de alber.
- Item, I tros de palomera ab vn tonanell petit, sotil.
- Item, vna sort de rizons de fust.
- Item, vna gran sort de tachs e soles de fust de tacar galeres.
- Item, XXVI barrils aygueders, hani algnns desfonats.
- Item, VIII quarteroles, vna desfonada.

- Item, I tinel de fust de galera, sotil.
- Item, III botes.
- Item, II mitges botes.
- Item, XVI manechs de lanades.
- Item, I setril de terra cubert despart.
- Item, vna sort de galauernes.
- Item, XIII bataïlloles, ab III panyes, sotils.
- Item, VI arganells de coll, manquen II poliges.
- Item, V guibons de rems, sotils.
- Item, III aliaus ? la I de galiota, sotils.
- Item, vna sort de crossam de fusta, sotil.
- Item, II leues sotils, petites, de fust.
- Item, I tros despigó, podrit.
- Item, I porta de batiport, de proha.
- Item, II maxallars qui seruexen a traure galeres ? damunt los

vassos.

- Item, III forquetes de tenir lances a popa e a proha.
- Item, VIII banquetes de galea.
- Item, III pedres dezmolar.
- Item, VI trossos de taula de pí, sotils.
- Item, III taules de alber, de menjar a popa.
- Item, III senyals de suro, sotils.
- Item, vna scala de III grahons, sotils.
- Item, vna palanca tranchada en II trossos.
- Item, I faix de sercols de barrils.
- Item, XIII puntalets de tenda.
- Item, VI canals de rambada, de proha, sotils.
- Item, II listons de III palms acanalats.
- Item, III peus de banchs leuadissos, de scandalar.
- Item, III creuetes de bancar.
- Item, XVI rems de squif, hani I que no pala, ab alguns

trencats.

- Item, VI pales de rems entre grans e pochs.
- Item, II stancares de dressar rems.
- Item, vna roda de proha, leuedissa, de galiota.
- Item, III timons de caxa de galiota.
- Item, mig sep danchora.
- Item, vna gran sort de pedres petites, axí de bombardes, com de cerebatanes.

Fora la prop dita botiga rexada:

Primo, VIII trossos, ço es, VI rodons e II costers de alber e de pí, tot sotil.

Item, I tros dalber rodó, gros.

Item, I fust gros dalber per fer timons a la galera de Sant Andreu.

Galeres. - A la draçana:

Primo, la galera appellada sent Andreu, noua.

Item, larbe ab sa antena, tot nou.

Item, I esquif nou.

Item, I puntó nou.

Item, XXXXI palanque ab senyal de la Ciutat.

Item, XX pues de vasos de treure e verar galeas.

Item, I argue ab soles ab son mujol, sens aspes.

Item, la galera appellada santa Eulalia ab sa agulla, mapa, arbre e antenes, dos timons de roda e II de caxa ab los aliaus ? e sos barons de canem, ab la sclà de entrar e de exir en terra.

Item, lo squif de la prop dita galera.

Item, labre e antenes de la mijana.

Item, labre e antenes del trinquet.

Item, XXX corones de catiueres e VIII° filars de catiuera.

La bombarderia (1)

Primo, en la prop dita botiga son les bombardes, axí de matall com de fèrre, les deius scrites.

Primo, XXV bombardes de matall, entre grans e poques ensepadades (2).

Item, XXI bombarda de fèrre, entre grans e poques, ensepadades.

Item, XXXX mascles de matall.

(1) La introducció de les armes de foch en la nostra terra es del segle XIV. Zurita en sos *Anales de Aragón*, dona compte de que en 1331 Mahomet IV de Granada, atacà Alacant & Oriola, usant moltes pilotes de fer, per gitarles lluius ab foch. A Catalunya en 1359, un argenter de Tarragona, estava fent una ballesta de tró, primer nom que tinguéren los canons o bombardes. Aquest darrer nom se generalisà als volts del 1380.

Dugues notes adicionals sobre l'ofici de bombarder: 1464 (6 Maig). Lo rey Pere considerant l'aptitut industrial de Pascasi Tolosa lo nombrà *bombardarium nostrum et seu lapicidam bombardarum*. Li concedí que *quod libere possitis et valeatis insignia nostra picta tenere in januis domus vestre aut vbi uolueritis in signum officii supradicti*. (Reg. 28, Intr. f. 54, A. C. A.):

1469 (8 Abril) *Item se compraren den Pasqual Tholosa e Barthomeu Codinelles mestres de fer pedres de bombardes, XXVI pedres de les bombardes grosses, a rahó de X sous la peça. De liberacions del General 1465-1469, f. 354.*

(2) Ani de prestades e per la marina.

Item, LXXV mascles de fèrre.

Item, vna serebatana de matall.

Item, dues serebatanes de fèrre, ço es II.

Item, XXXXVI perns de fèrre.

Item, LX forquetes de fèrre.

Item, XXV tescons de fèrre.

Item, vna bombardarda de fèrre ab II mascles, quis diu es den Bocet, ensepada.

Item, vna altre bombardarda petita, de fèrre, quis diu es den Salvador Viues, ensepada.

Item, VIJI mascles de bombardarda, comprats den Mayans.

A la botiga de la torra, assats prop lo speró de Ponent:

Primo, V odres del quitrà.

Item, V gerres plenes delquitrà e I terç.

Item, XV molinets de fusta.

Item, II molinets sobre lo dit speró.

En la botiga rexada assats prop lo pou:

Primo, vna sort gran de fusta de pí, axí costers, com rodons.

Item, vna altre sort de fusta, axí mitiana com de fusta rodona.

Item, vna sort de puntals de pí e de vern, de puntalar.

Item, vna sort de fusta de roura.

Item, vna sort de trossos de fusta de pí, e dalber, e de roura, per fer tachs, de traure e metre galera.

La qual fusta es procehida o restada de la galera noua de sent Andreu.

(1484) - (NOTULARUM 1486 f. 9, RMB) 55

Inuentarium receptum per hon. Ludouicum Ros, ciuem, et Sebastianum Ponç, mercatorem, operarios Ciuitatis Barchinone, de bonis et rebus inuentus in botigiis intus Drassanam, et in alijs tribus botigiis, extra drassanam, dicte Ciuitatis. Quod inuentarium inceptum fuit... octobris anno a natiuitate domini M^oCCCC^oLXXX^oIIII^o presente et acceptante Nicholao Godenchs scriptore operum minorem et vallium dicta Ciuitatis, nouiter prouisso in dicto officio, per mortem Petri Alberich.

En la primera botiga dins la dressana, deuers la mar:

Primo, dos ruxons ab quatre mapes grans e tres petits, los dos de IIII marres e hu de tres marres, e III ancores grans (1).

Item, dos palomeres, e mig libant, tals com son (2).

Item, vna sort de trossam de canyem e altre de erba (3).

Item, hun rem ab pala, bo, e lespasa del pontó petit e larbre, e hun tròs de antena del dit pontó (4).

Item, VIII rems de la barcha del dit pontó, e vna pala de rem, petita, sotil.

Item, IIII arganells, dos ab poliges, e los II sens poliges, e hun calçes sens polige.

Item, vn batiport del pontó, e V scales de fusta mal scalonades, sotils (5).

Item, dos timons de galeres, II costerons dalber, e hun alian de timó, e hun rem sotil.

Item, XVI vasos de fusta per varar, ab senyals e sens senyals de la Ciutat, molt vsats e sotils; e XV piules e batayoles.

Item, dues talles grosses ab dues poliges sens matalls, de traure o varar.

Item, dos timons de caxa de galera, e altres dos de galiota, e hun molinet (6).

Item, XVIII puntals de pí, e vna sort de tachs, e vna pedre desmolar (7).

En la segona botiga dins la dressana:

Primo, Nou bombardes petites de cóure, les VIII ab mascles de cóure, e la vna ab mascle de fèrre, totes encepades (8).

Item, vna cerabatana de cóure, ab mascle de fèrre, encepada.

Item, XII bombardes de fèrre ab sos mascles, encepades, anti-gues, e vna cerebatana de fèrre, encepada, ab son mascle, e XXVI forquetes de fèrre per dites cerebatanes (9).

Item, Sis perns de fèrre de les dites cerebatanes, e XI tascons

(1) Stan al hun cantó de la dressana, deuers lauand.

(2) Es per la obra.

(3). Es venut.

(4) Manca lo rem, perque sen ha feta scala.

(5) Manca lo batiport.

(6) Son al pontó petit.

(7) Han seruit al pontó petit.

(8) Es la vna al speró de lauand.

(9) Han seruit al speró.

de fèrre, e V mascles de fèrre, e II mays de fèrre ab sos manechs trenchats, e vna caxeta desmolar.

Item, hun cèp de bombarda ab vna balda de fèrre (1).

Item, III soles de cèp de bombarda, e III baldes grosses de fèrre, ab dos perns de bombarda.

Item, tres ruxons petits.

Item, altres sis baldes xiques, e III risses petites de fèrre, e III anells de fèrre ab llurs perns (2).

Item, hun cercol de fèrre de bombarda, e II astes de lançe sens fèrres, e huna punentera ? (3).

Item, III carretells, e mige bota, e hun barrilet petit, e dos molinets de fust, per bombardes (4).

Item, III botes e hun carratell ab pedres de cerabatanes (5).

Item, hun calderó ab sa cassa de aram, per fonra pèga, e vna bromadora.

Item, XXII batallolles de galera, V canals de rambada, e hun alian de tímó i rèu.

Item, dos pales de rems sotils, e hun calçes de galera, e II trosos de scala, e II batiports.

Item, hun bolich de stopa, e vna sort de pedres de bombarda, e hun cabàs destalents (6).

En lo scriptori de la dressana:

Primo, III lances, e II days, e I arte de lançe, sotils, e III fusells de fèrre de carreta, de pes circa de III quintars, poch mes o menys, quascú.

Item, entre barrines grans e xiques, XVIII; e vna caxeta de smolar.

Item, vna romana gran de fèrre ab son piló, qui tira de larch XI palms; e altre petita, sens piló.

Item, dos calderons per fondre pèga, hun gran, e altre petit (7).

Item, vna gaueta de fust ab XXXXI pilotes de fèrre, e vna balda de fèrre grossa, de bombarda; e altres III baldes de fèrre xiques;

(1) Lo pèu de portar, serueix a la obra: ara lo te en Casajusana farrer, perque diu no li fou pagat.

(2) Manquen les risses e hun anell.

(3) Manquen les astes.

(4) Es venut.

(5) Dues botes han venudes.

(6) La stopa noy es.

(7) Es en altra part, ço es a la torra nova.

e II perns de fèrre, hun gran, altre xich; e vna sola de fèrre per a bombardar.

Item, II claueres de fèrre, e II ceruellerotes molt sotils, rouellades. e II trossos descala (1).

Item, XVI moxells de stopa per calafatar, e vna manada de pasadors.

Item, VI parells de mollos de cóure, per fer pedres de cerebatanes.

Item, vna lossa per fónre plom; e hun cauaguet sens manech; e vna sort de barrines, molt sotils; e hun taulell ab IIII petxes de fusta de pi, bo e nou.

Item, vn parpal de fèrro gros e dos caldarons per fónre pèga, hun gran, altre petit, ab sengles losses.

En la botiga de la dressana hon stá la exarcia de erba:

Primo, III agulles de fèrre de timons, ab llurs correges, e IIII de galea, e hun barril ab fèrre..

Item, VIII entre caxons de barrils en que ha claus de diuerses sorts, tota podrida.

Item, hun cauech de fèrre manegat, antich, sotil; e hun may de fèrre manegat (2); e III ast de fèrre, hun gran e dos migancers; e hun lantó de aram ab son cobertor.

Item, hun assenyalador de fusta, III rodes de fust, lauadissas, de proha de galera.

Item, vna talla ab ses poliges, e II perns de III vlls, e hun ganxo de fèrre.

Item, III talles de dos vlls, e altres III talles grans de II vlls.

Item, IIII talles grans de varar o traure, de II vlls quascuna, ab ses poliges, les dues matallades; pero ab la vna mancha vn matall.

Item, dues altres talles grans de varar o traure, ab poliges totes empernades de fèrre e matallades.

Item, vna talla de rombo ab polige e pern de fust.

Item, VI talles, ço es II de tres vlls en que fall I polige, pero es hi lo matall e pern; II de IIII vlls ab poliges, perns de coblar, sens matalls.

Item, XXV talles cayres de dos vlls cascuna, ab poliges e sens poliges, sotils.

(1) Hânse perduda, la huna a Sant Beltran, per lo pont que feyan los fusters; laltre te lo fuster de la Ciutat.

(2) Te lo may, lo bombarder del speró de leuant.

Item, XXIII talles de hun VII de migana de triquet, ab poliges e sens poliges, entre grans e poques, tals com son, e III bigotes castellanés xiques; e III pasteques, la I de dos VIIs, les tres petites ab I polige.

Item, vnes LX poliges sens metalls, axí de arborar, com de costers, e de costesses ?

Item, III poliges de pasteques.

Item, vna canasta en que ha alguns scamps de galea, e alguns casonells.

Item, III alians sotils, dos petits e II grans; e III trosses de galea, entre grans e poques.

Item, III morters de fust, XII talladors e XII gauetes de fust, sotils.

Item, VIII vermigats, V anaps, e XVIII scudelles, e hun couanet, e XIII canades, tot sotil.

Item, hun grilló de fèrre (1) e dues claueres de fèrre petites, III raspes per calafat.

Item, mige palomera de erba, sotil, e hun rest de erba, sotils, e hun bollich de stopa, e mige bota de fust en que estaue sèu, molt sotil.

Item, vna cossa, e I bromadora, e II perns ab anels de fèrre.

En la botiga hon stá lo velam, dins la dressana:

Primo, III trossos de tenda ben sotils, e V stores de spart, e vna sort de trossos de caps plans, de cànem, molt sotils e de poch valor; e III casonells, e hun bragot.

Item, VI trossos de enginyadors de canyem, alquitranats, e mige gúmena de canyem, sotil.

Item, VII poliges de moltes sorts, la vna ab matalí; e II bragots; e sengles talles rodones, sotils; e hun altre bragot sotil; e hun tros de paloma dostes; e III trossos de gúmena; e III trossos de caps plans, tot sotil.

Item, VI trossos de palomes, quascú ab son casonell, tot ben sotil, e III trossos de amants.

(Continua ara l'inventari dels objectes existents en les *aliis tribus botigiis extra drassanam*, les quals eren les tres que's segueixen y quals inventaris omitirèm, per no esser ja dits llochs en les dreçanes):

(1) Telo misser Torrent conseller e capitá del exercit lo dit grilló, e es se perdut en dit exercit, segons dix en Banús notari, quin tenia càrrech.

*En la botiga de la Figuera, fora la drassana, detras framenors
afixa a la muralla.*

En la botiga de sent Daniel, prop lo plá den Lull.

En la botiga de la Bocaria.

1640 (4 Setembre)

*Inventari pres per lo notari síndich
de la Ciutat, lo que s'havia entrat en
les dreçanes en nom del Rey (A. M. B.)*

Es un llibre en foli, ab cobertes de pergami, lo que anèm a extractar. Te molta extensió y una menor importancia lo que s'hi consigna.

Se començá per inventariar les existencies d'*vna instantia que es dins dit magatzèm (de la dreçana) dita la torra de la capella* contenint 85 barrils de pólvora, de 2 quintás, 2 arrobes aproximadament, quiscun. Seguíren a inventariar la pólvora d'*altre instantia al capdevall del magatzèm dit de la artilleria, que trau finestra a las hortas, qui mira a Sant Pau*, consistent en 171 barrils d'un promitj de 2 quintás, 1 arroba, quiscun. A més «*set scarrabines llargues nouas si be rouellades*», «*set pistolas de roda, de fundas, sens claus*», «*vint y vuyt pistolas de pany de xispa, nouas pero rouellades*», «*una pistola sens pany*» y «*quatre claus de pistolas*».

En altre aposento baix en lo dit magatzem, al costat del lloch ahont estan las balas y bombas se han trobades les escarrabines y pistoles següents «*vint y vna escarrabina llarga, de roda, molt rouellades*», «*quatre escarrabines de xispa*». Y de pistoles, 10 de roda y 6 de xispa, velles, com també *vint y vuyt parells de fundas de cuyro pera pistolas de cauall, entre vsades, velles y espatllades*.

Durant sis dies suspengué l'inventari lo notari síndich, passant-hi per continuarlo lo 10 de Setembre de 1640 *en la instancia que mira y trau finestra a les hortas de Sant Pau*. Aytambé en la propria jornada, En Sisteró y En Gatuelles, hi foren presents per fer constar, com *no tenian orde de Sa Magt., ni del Sr. Virrey y Capità General, ni altra persona alguna, pera consentir aquell inventari*, del qual ne protestaren puix no podien entregarne res, sense ordre del Rey o del Virrey. En dita habitació, hi trobaren, dinou barrils de pólvora qual pès promitjat, era, de 2 quintás y 1 arrova per barril. Aytambé aparegué mes pólvora, *dins lo dit magatzem, y dalt en la instantia primera al cap de la escala*. D'aquí

s'hi endugueren 60 barrils qual cabuda aproximada de quiscun, era de 2 quintás y 1 arrova.

Passaren a examinar, en la tarda del propi dia, *vna instantia es en dit magatzem, al cap de auall, que trau finestra al portal de Sant Pau, haventhi dos cents spadins molt dolents, rouellats, que sols y ha vna creuera de fèrro en cada hu y no son de profit sino les fullas, si be molt rouellades.*

Lo 17 de Setembre de 1640 al trovarhi lo síndich de la Ciutat y protestar novament En Gatuellas de l'incautació, feya constar *que las monicions y prouisions de guerra que sen aporta lo Síndich de la present Ciutat... son prouisions que el Rey nostre Senyor te aquí aparsebidas per lo que conué en defensa de son Real Regne.* Pro res hi valgué y se passá llavors a *las ditas Adrassanas y en los magatzems de aquellas* trovanthi 125 frèns, 125 retrangas de cuyr blanch, 125 parells de streps, 125 regnes de cuyro blanch de vaqueta, 125 cabassades per aportar lo frè, de cuyro de vaqueta blanch, 125 parells de gambals de cuyro blanch, de vaqueta, 125 singlas xichas, 125 singlas ginetas, y 2 quintás, 5 lliures de pèga negra, neta de taras; *seruí per emqaguntar dos barchos longos.*

Lo mateix dia a la tarde *en dita adrassana, en la botiga de la Clauasó, s'incautaren de 100 claus dinals per dos barchos longos, y diferents xarcies, bestuells*», «vetas pera dar fonts del ruxó», «roxons de quatre barras, de dar fonts, eren de canem; arbres y entenes de triquet y de la mestra; *calderons ab sos paellas o cobertoras de aram*» *agullas de fèrro per lo timó* timons, veles, rèm, xarxia menuda, destrals, escarpes, fanals, etc.

«*En dita Drassana*»: «dos Barchos longos, sols lo Buch».

Lo Síndich torná a inventariar lo 22 de Setembre de 1640, *altras cosas eran en ditas Adrassanas y en particular en lo magatzem de la artilleria del exercit, les quals entenia aportarsen de ditas Adrassanas, per orde tenia dels Senyors Consellers, etc. y protestaren Andreu Albá, ajudant de Joan Batista Sestri, major-dom de la artillaria del exercit de Sa Magestat y En Francesch Oller, de que se'ls ho enduguessen.*

Inventariaren y també sen portaren lo que hi havia *En vna instantia es en la dita Drassana en la qual y ha cauechs, magalls y altres cosas de guerra, prop la porta de dita Drassana.* Hi havien cent magalls, cent cavechs, cent pales y quatre cents cavassos, tots nous.

Lo 25 de Setembre hi prosseguí, sa tasca, lo Síndich de Barcelona, consignant en escrits, com altres vegades, les protestes for-

mulades per Diego Sisteró, Martin de Orive y Gabriel Gatuelles, aduhint no tenir orde de entregar res, *del Sr. Marquès de Castro-fuerte general de la artilleria de Spanya, ni de alire negú, quels la puga donar.*

En lo magatzem de ditas Drassanas hi trovaren dos pessas de artilleria anomenats falconets que pesaven una 14 quintás y 85 lliures; l'altre 14 quintás y 26 lliures, ab sas carretas y caixas guarnidas y ferradas.

Ab altre protesta, formulada per Jaume Torroellas carreter, qui te en comanda per Andreu Albá y Francesch Oller, lo magatzem es en ditas drassanas, al entrar, anomenada la instantia de la artilleria del exercit de Sa Magestat, tregueren-ne cávechs, magalls, pales, destrals, cabassos, tot nou; bales de fèrro, tachs o cunyes per l'artilleria y taules de roure.

Lo 28 de Setembre de 1640, del pati de les dreçanes, ne extraguieren quatre canons de pes de 21 a 30 quintás y d'altre lloch, quatre canons més, de fèrro colat dos de 25 quintás y dos de 10 quintás.

Lo 30 de Setembre de 1640, torná lo síndich de la Ciutat en ditas Adressanas y «en lo pati de aquellas trová sinch mitx canons de bronso, ab sas caxas y rodes guarnides de fèrro» «tres quarts canons de bronso ab sas caxas y rodes guarnides de fèrro» y una caxa y rodes.

Lo 1 d'Octubre de la instantia de la artilleria se'n portaren utensilis d'obrar, xapons, pales, picots, y sapons ab picos de fèrro ab manechs de fusta.

Lo 3 d'Octubre del pati traguieren altres 2 canons de fèrro colat; lo 4 d'Octubre, de la instantia de la artilleria pales, apons, cabassos, paners, marrassos de fèrro ab sos manechs de fusta y destrals; lo 5 d'Octubre dels magatzems cent magranes de fèrro, buides, sens mixtura alguna; 300 bales de fèrre; 12 pessas d'artilleria, de fèrre colat; 64 flascos de mosquet, 10 d'arcabús y 14 d'escarrabinas, ab sos flasquillos y cordons; lo 6 d'Octubre, en los magatzems, 1000 bales de fèrre, caps de canem, ternals ab ses carutxes de fusta, o ab corriola senzilla. Lo 9 d'Octubre, en lo segon pati, trenta y sis pessas de bacallas de alba, quei ha vuytanta y sis bacallas, que, a rahó dotse sous bacallá, valen quaranta y tres ducats dotse reals y lo propri dia, del magatzem del segon pati, 600 bales de fèrre de pes 7 lliures quiscuna; 785 pales de pes 11 lliures; en los magatzems del segon pati 260 piques; y del segon pati una gran quantitat de fusta de pí, d'alber, de faig, etc., y 48 carros de campanya, ferrats y ab ses claviltes, tot a punt.

Lo 11 d'Octubre, dels magatzems, ne tragueren 140 bales de fèrre de 7 lliures; de la estancia de artilleria del exercit, 375 pales, 1525 *càvechs altrament dits sapons, de fèrro, ab sos mànechs*; 725 *magalls o sapons picos de fèrro*; 800 *picos de dos puntas, en lloch de magalls, de fèrro*; 3730 cabassos; 1420 paners; 640 *matrassos de fèrro ab sos manechs*; 240 destrals grans; 536 destrals xiques; 215 bales de fèrre de 11 lliures y 350 de 7 lliures.

Lo 12 d'Octubre, *vuít bocados de fèrro y capsanes dels mateixos bocados y regnes, de vaqueta blanca, noues*; y lo mateix nombre de pìtrals, estrebs, gambals, singles y singles ginetes; 415 bales de 7 lliures; 2500 bales de 3 lliures; 100 bales de fèrre de 3 lliures y mitja; y 500 de 17 lliures y mitja.

Lo 13 d'Octubre, dels magatzems, 570 bales de 17 lliures y mitja; 1150 bales de 11 lliures y 100 espases velles. Lo 15 d'Octubre, dels magatzems, 250 bales de 3 lliures; dos canons de fèrre colat; 70 bales de 11 lliures; 560 bales de 8 lliures y mitja; 1450 bales de 8 lliures y mitja; 600 de 6 lliures; tres quintars de bales de 6 lliures, «*sinch culleres de aram, ab sas astas de fusta, de mitx canons*» «*sinch atacadós ab ses astes y soquets, de llanada, tot de fusta, de mitx canons*».

Lo 16 d'Octubre, dels magatzems de la dreçana, ne foren extremes 1394 bales de fèrre, de 6 lliures, 904 bombes de fèrre de 3 lliures; lo 17, dotze rodes d'artilleria y sis caxes o *cruenyas de fusta, ab sos fusells, ferrades*; lo 19, sis falconets de bronse, sols lo canó de 14 quintars; un *quart canó o sacra, ab son encavalcament, ço es caixa, ab setse perns, monyoneres, sobre-monyoneres, garabatillos y demés ferramentes ques requerexen per la campanya, ab ses rodes ferrades, ab fusells ab ànima de fèrro*; lo 20, altres dos canons de fèrre colat; lo 22, mes bales de fèrre en nombre de 400, 2 barrils de sèu; 50 espases rovellades; y 24 taulons; lo 25, sis canons de fèrre colat, 450 bales de fèrre; lo 28, *vna tortuga de stany*, de 4 quintars y 1 arroba, altre de 4 quintars, 2 arrobes y 4 lliures, y altres dugues mes xiques; 6 copes d'aram; planxes d'aram; un canó de bronze inservible, per tenir, dit canó, *cambres o scarabajols*; lo 30, 400 bales de canó. Tot axó se trojava dintre del magatzem.

D'una *instancia trau reixa a las ortas de Sant Pau* qu'estava dalt del magatzem, hi reculliren, lo 31 d'Octubre, 45 espases de monició, totes rovellades. En los derrers dies d'aquest mes ja no's consignen protestes.

Al Novembre continuaren treyent objectes dels magatzems; lo

dia 8, 293 bales de canó; lo 13, cent quintars de bales de mosquet biscay; 58 quintars de bales de arcabús milanés; 42 quintars bales de arcabús biscay; 2 quintars y 3 arrobes de salnitre; lo 22, 500 cabaços y 50 pales; «*dues talles ab quatre poliges de fusta*» «*vn cap de cànem*» 18 pots ordinaris; lo 29, dos canons de fèrre colat y 50 bales.

L'inventari se fa de tart en tart. Lo 4 de Decembre, treguerenne dos canons de fèrre colat y un quintar y mitj de bales; lo 7, quatre canons; lo 11, «*tres tendes de campanya de cotonina de Barcelona, ab ses staques de fusta, «birolles, puntes de fèrro» «per cada tenda, sis trossos de abre y dos de carena, ab sos tilladós, tot de fusta, excepto la ferramenta es als caps y demés parts necessaries»;* «*setanta quintars de metja ab setanta sarrions de spart, enbalada y encordada*; lo 16, un canó de fèrre colat; lo 17, 300 bales de canó, *sis rodelles de fusta, sens gornir, 2 barrils de sèu; 6 «alfanges de fèrro;» «vn quintar sofre de canó;» 4 pessas de corda de cànem; 1000 càvechs; 400 xapos ab prió de fèrro, ab sos mànechs; 500 xapós ab dos picos de fèrro; 800 pales; 2000 cabaços; 500 paners; 300 marrassos; 300 destrals; lo 20, vn flascó gran de aram, ple de aigues forts o artificials y un altre semblant; lo 22, cent quintars de metja ensarrionada; lo 24, 200 cavassos y 100 càvechs; lo propri dia Domingo Moradell, donzell, hu dels sargentos majors de la Ciutat, tragué del magatsem de la artilleria del exercit es en la Adrassana, rompent la porta de aquell y sens interventió dels oficials de dita Adrassana qui tenien la clau de dit aposento, ni del magnífich micer Miquel Cellers, qui serveix de assessor de la present Ciutat etc., ni tampoch de Joan Roda notari de Barcelona, qui estaue en rebre lo inuentari de les coses se treuhen de dita Adrassana, y aquelles entregá, segons ell ha dit, a diuerses personas, per seruey de la present Ciutat. Les continuá en inventari lo notari Rodas, essent 52 pales de fèrre, vuyt dotzenes de cabassos, 12 coltellines de fèrro, 6 lliures de metja, 100 cabassos, 15 càvechs y 1 destrat.*

*Dit die (24 Decembre 1640).—*Constituit personalment lo señor conceller quart de la present Ciutat, en la Adrassana, trobá que lo magatsèm de la artilleria del exercit, estaue la porta de aquell tirada per ansa, posat lo forrallat, despenyada la porta, ab vn soldat estaue de posta de la companya de la gent stipendiada de la Ciutat; y demanant, dit senyor Conceller, com estaue de aquella manera dita porta, li respongué lo mestre de camp Domingo Moradell, que era vingut lo doctor Llunes ab altres, dient, que

portaue orde dels Señors Concellers, de traurer de dita botiga, les coses que hauie menester y que sempre que noy fossen los qui tinguessen las claus, ordenauen que espatllassen las portas, com de fet se posá en executió; y perque stigués, dita porta y botiga en deguda guarda, hauie posat un soldat de posta y tirada la porta, pera que no sen puguessen portar ninguna cosa; y que de dita instantia sen hauien portades algunes coses per seruey de la Ciutat, que, ja estauen continuades en vn memorial, si be ell no sabia lo nom del qui ho hauie scrit; y trobat, dit Joan Rodas en ditas Adrassanas, dit Senyor Conceller quart, lo requerí, que, continuás en inuentari algunes coses que ell entenie entregar per seruey de la Ciutat, al Senyor Galceran Dusay sargento major del tertio del Senyor Diego de Vergós, com de fet li entregá les coses següents: y recusant, dit Rodas, ha continuar dites coses, per entregarse aquelles sens expressa deliberació del Senyor Conceller y 24^a de Guerra, al que respongué dit Senyor Conceller, que, dit Rodas continuás dites coses, que, ell tenie orde de ferho axí y encontinen foren entregades a dit Senyor Dusay.

Se tractava de 28 pales, 50 cabassos deu preons de fèrro ab sos manechs de fusta, y 10 càvechs.

Lo 25 de Decembre, de la estancia del magatzèm de la Dreçana, se tragueren, nou manouelles de ginebra y vn cap de cánem nou aman, de pès tres robes y quinse lliures, lo qual se tragué pera treurer las artillerias de fèrro eren vora mar; lo 26, 8 manouelles, 2 masses, 2 pales, 2 trossos de corda, y un cabriá tot pera treballar en las trinxeras de la Adrassana; lo 27, 24 cabassos, 224 pales, 6 magalis. entregats per aquestes fortificacions y per les que's feyen en les valls. Lo 28 de Decembre, 8 guarnicions de cavall, vn pèto, spaldar, murrió de fèrro molt prim; y 10 partides soltes que totes eren axis; Item vn pèto, spaldar, murrió, mitjas muscleres y gola de fèrro, nou, pero molt prim, y vn spadí. Lo 29, s'entregaren 12 d'aquestes armadures classificades en iguals termes; lo 30 s'en entregaren aytambé per armar a deu subiectes, y a mes, 540 canons de arcabús molt vells, 175 bales de canó y altres 175 bales, 192 spadins rovellats ab ses beynes molt dolentes, un «spadí de a cavall», «un pèto y spaldar de fèrro»; «tres coltellines de fèrro rouellades ab ses beynes molt dolentes»; «vna alfanja petita ab sa beina molt dolenta»; «sis taulons de roure pera encaualcar la artilleria grossa es en lo baluart de la adrassana, y dits taulons son sens llaborar»; «nou taulons de alba pera encaualcar artilleria comuna, ja llaborats»; «onse fusells de om de tot

genero»; «catorse corbas de alsina pera artilleria»; «tres botons de fusta per lo encaix de la artilleria»; «vn peto spaldar, gola y murrió; y 70 piques.

Lo 31 de Decembre de 1640, del magatzèm de la dreçana ne tragneren *trenta set manades de jonchs per la trinxera de la adrassana; 31 piques sens ferros, vsades y 56 ab fèrres; 22 forquille de mosquet, vsades; 33 arcabussos; 24 flascos y flasquillos de arcabús, ab sos cordons dolents»; «sis flascos de arcabús, sens flasquillos; 42 piques; trenta sis fèrros de forquilles de mosquet, rouellats; 49 quintars demetja; 24 lliures d'estopa» «per calafatar dos caichs»; «vuit pots de pí de dotse palms de llargaria, per los caichs»; un quintar y mitj de pèga; dues dotsenes de marrassos pera fer fexina, per lo reducte se fà al portal de Sant Antoni (1).*

Separadament d'aquest inventari general. existexen èpoques d'entrega d'objectes que figuraven en l'inventari, y que se'n portaven les diferents persones, a les quals anaven destinats. La ciutat de Barcelona actuava en 1640, com a única propietaria de les dreçanes, segons ho demostra una àpoca de rebuda, que li'n fa la Generalitat de Catalunya, en 22 de Setembre de 1640, de cent magalls, cent cèvechs, cent pales y 400 cabasses.

FRANCESCH CARRERAS Y CANDI

Qüestions Geogràfiques

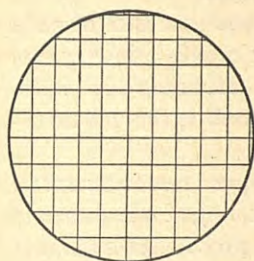
NOSALTRES I ELS ALTRES

PER a conèixer's cal tenir noció de les proporcions. Quan volem saber si una persona és gran o petita, diem que mideix un metre i tants centímetres, i que Fulano és major, perquè mideix tants centímetres més. Aleshores podem comparar i veure quina és la proporció de l'un respecte de l'altre.

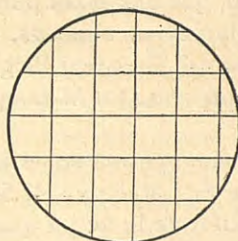
Igual passa en geografia. Un país com Bèlgica, amb els seus 257 habitants per quilòmetre quadrat, ha d'ésser forçosament més

(1) Acabant l'inventari de tot lo que s'estragué de les Dreçanes en 1640, no entenèm siga d'ulterior utilitat, prosseguir-lo en l'any 1641, ni en los successius. Considerades, les Dreçanes, com a magatzems militars, poch nos han d'ensenyar los objectes que s'hi entrarien per compte de la Ciutat y après ne sortien segons ho exigissen les necessitats de la guerra.

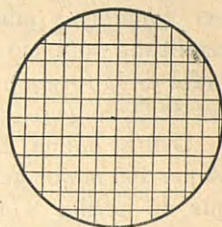
ric que un altre com Estònia, que solament en té 23. I és que si allà viuen tants habitants és, naturalment, *perquè hi poden viure*, es a dir, perquè el país és prou ric per a mantenir-los en una o altra forma. És clar que també hi han països fèrtils, capaços d'alimentar una forta població, que estan quasi deserts. Però això no passa a Europa, generalment saturada d'habitants, i que pocs més pot contenir, en molts casos, que els que té avui (bona prova d'això n'és la forta emigració de països considerats com a rics: Gran Bretanya, Suècia, Noruega, Alemanya...).

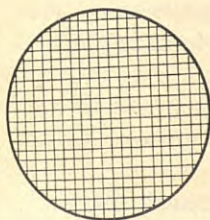
Lituània

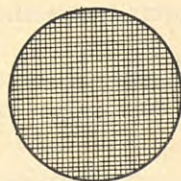
Estònia

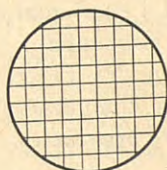
Dinamarca

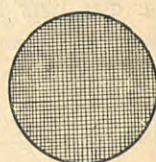
Suïssa

Holanda

Catalunya

Bèlgica

No hi ha res tan eloqüent i fàcilment comprensible com l'estadística gràfica: tothom l'entèn immediatament. Per això el lector trobarà en el gràfic adjunt una figuració ben clara de l'extensió i poblament de varis països europeus. Tot seguit observarà que n'hi ha dos molt densament poblats - Bèlgica, amb els seus 257 habitants per quilòmetre quadrat, i Holanda amb 207 -, i que a aquests segueixen altres de major extensió però de menor població relativa. Només hem fet figurar els que tenen una extensió que no es diferencia excessivament de la de Catalunya.

Estònia, amb els seus nombrosos llacs i els seus vastíssims pantans, és proporcionalment la menys poblada. Suïssa, a desgrat de les seves moltes muntanyes, té una població ben densa (les

parts planes de Suïssa figuren entre les més poblades d'Europa). Dinamarca, clima nòrdic, encara que privada de muntanyes té una població més baixa (79'7 h. per km²). Després d'ella ve Catalunya, amb els seus 73 habitants per quilòmetre superficial.

Catalunya és més petita que Lituània, Estònia, Dinamarca, Suïssa i Holanda, i és poc major que Bèlgica (aquesta té 30.444 kms² i Catalunya en té 32.197). Però quina diferència entre la densitat de poblament de Bèlgica i la de Catalunya! Aquella, amb els seus 257 habitants per quilòmetre, segons hem dit, sobrepassa de tres vegades i mitja la proporció de Catalunya.

Cal no oblidar, però, que una bona part d'aquesta està formada per muntanyes inhabitables o, almenys, que només admeten una rarificada població pastoril. En canvi Bèlgica i Holanda són explotades en la forma més intensa i tot hi és aprofitable, fins les turberes de Gronigen...

D'altra banda, Estònia, per una superfície que és exactament un 50 per 100 major que la de Catalunya (47.549 kms²), té una població que no arriba a la meitat de la de les quatre províncies catalanes (1.116.000 habitants en gener de 1927, contra els 2.356.000 que donava a Catalunya el cens de 1920).

El lector veurà encara més clarament aquests punts en el gràfic que hem fet i en el qual apareix la superfície de cada país i la densitat del seu poblament.

Creiem que podrà ésser útil per a facilitar-li la noció de les proporcions i les comparacions amb països d'extensió semblant a la de les quatre províncies.

GONÇAL DE REPARAZ (FILL)

Crònica

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

MAIG DE 1928

DE TOPONÍMIA IBÈRICA.—El dia 3, el senyor Francesc Carreras i Candi donà una conferència en la qual sentà el principi d'ésser, l'excursionisme, la base dels estudis toponímics, perquè ja ha passat l'època en què tals estudis es feien a la taula de treball i amb un diccionari al costat. Avui han de néixer d'un rigorós examen i una definguda observació de la localitat, comparant múltiples exemples que vinguin a comprovar cada cas.

De vegades, el significat toponímic sembla derivar-se del que a primer cop d'ull sembla i que solament un estudi geològic porta al ple convenciment.

Cità exemples com el de *Mal-grat* o *grau major*, de la costa, cala desapareguda quan les sorres del Tordera cegaren aquest grau; i el de *Palafolls* o petites llacunes, formades prop de Malgrat quan les aigües de la mar, en recular, havien deixat maresmes en aquell lloc.

Refusà la idea de que la llengua llatina hagués canviat l'idioma iber, perquè la civilització ibèrica arribà fins al segle I de J. C., la qual cosa queda demostrada sobradament per la numismàtica i per la fundació de la universitat ibèrica d'Osca, per Sertori. No hi ha colonització extintiva en Ibèria; tot subsistí, sobretot, el llenguatge.

Demostrà amb proves literàries, que certes paraules que se suposen romanes, com *vicus*, *castrum*, *nova*, *sagra*, *rosa*, etc., ja existien aquí abans de la dominació de Roma.

Abominà del molt que s'han desviat els estudis toponímics, l'haver-los basat en les formes literàries escrites, no solament les que es llegeixen en autors de l'antiguitat, sinó en les de notaris o escriptors medievals. Entre els exemples cità els de *Ceretània* o *Cerdaña* o millor *Serdaña*, derivat de sarda, planúria alta i dominant; i el de *Valle victraria* o *Vallvidrera*, ço és, *Vall Veredera* o de la *Vereda*, que l'ortografia allunyava del seu significat.

Fixà quin és el seu concepte sobre les veus ibèriques, entenent per tals les antigues veus, moltes vegades iguals a les d'altres nacions. Així, una paraula que a França diran *gàlhica* o *celta*, nosaltres l'havem de titular *ibèrica* perquè ningú provarà quin poble l'hagi pogut agafar de l'altre. Negà que existeixi *celtisme* a Galícia ni en cap altre lloc d'Espanya i mostrà exemples de l'existència, a Galícia, de les mateixes veus toponímiques que a Catalunya. També presentà altres exemples de la toponímica aragonesa, completament exacta a la catalana i, de vegades, avantatjant-la en la puresa de certs vocables i en l'existència en l'ús vulgar d'alguns que han desaparegut de Catalunya.

Fora d'Espanya, les veus toponímiques ibèriques es troben no solament en les nacions del Sud d'Espanya, sinó també en la costa africana i fins en el cor de Bascònia, com, per exemple, *Mondragon*, *Deva*, *Alra*, etc. La veu *Alpes*, equivalent a altures, apareix en un document d'Ovarra del 947; subsisteix en *Alpens*, enlairat terme del Llusanès, etc.

S'ocupà de les modernes desviacions toponímiques, quan se

donen a les paraules formes ortogràfiques, com en juntar l'article amb el substantiu, com en *Za-mora*, *Sa-badell*, *Za-Pardiel*; i també en separar-lo, en cas d'ésser una sola paraula com *La Zuart* en lloc de *Lacuar*, *Castellar de N'Huch* en lloc de *Castellar de Nuch*, etc.

Acabà detallant exemples de toponímia ibèrica, tals com *França*, *Franciach*, *Fraga*, *Fraja*, *Frajana*, *Can-franch*, etc. *Maria*, *Mariola*; *Armentio*, *Armentera*; *Noch*, *Nuch*, *Noguera*; *Ull*, *Ullal*; *Pal*, *Palencia*, *Palafolls*; *Pallars*, *Pallarols*, *Pajares*, *Pajarete*; *Cala*, *Caleta*, *Calella*, *Porto-Caleta*, *Porto-Cale*, *Mal*, *Mala*, *Maleta*, *Malilla*. *Puig-Mal*, *Mala-tosca*, etc.; *Cebolla*, *Cebollera*, *Cebollino*, etc., i d'altres.

BÈLGICA.—Il·lustrada amb una bona col·lecció de projeccions, el dia 4, el senyor Francesc Blasi i Vallespinosa donà una conferència en la qual féu una descripció de les seves impressions d'un viatge a Bruseles i Malinas.

LA CATEDRAL DE CHARTRES. — El dia 10, l'arquitecte senyor Bonaventura Bassegoda i Musté donà una conferència en la qual digué que la robusta catedral chartrenca, un dels més bells exemplars de l'arquitectura gòtica medieval, és la catedral per antonomasia, el canon per a totes les grans esglésies ojivals de l'Europa central.

Parlà de les vicissituds de la Seu carnutenca a través del segle, i dissertà sobre els següents extrems: El culte a la Verge que devia infantar, de pretès origen druídic. La predicació de la Bona Nova per Sant Alti i Sant Eudalt. El pou dels Sants Forts. Incendis del temple en els segles viii i ix. Catedral de Gislebert i culte de la Santa Camisa o vel de la Mare de Déu. Altre incendi pels llamps del cel en el segle xi. Catedral de Fulbert, restituïda sobre un manuscrit miniat d'Andre de Mici. Nous incendis en el segle xii. Construcció del monument actual en els primers anys del segle xiii i consagració per Sant Lluís. Descripció de la composició general. Reconstrucció del cloquer septentrional per Jean de Bauce, en el segle xv. Malifetes artístiques dels canonges en el segle xviii. Barbaritats durant la Revolució. Incendi de la coberta en el segle xix. Restauracions modernes. Estudi dels dos campanars de Chartres. Composició de la façana occidental. Descripció del portal reial amb la glorificació de Jesucrist. Estudi detallat de les escultures que l'exornen.

Descripció del porxo meridional on es representa el Nou Testament. Comparació d'aquesta estatuària amb la de Vezelay, St. Trophime d'Arles, l'Abadia de St. Denis, Corbeil, Santa Maria la Real de Sangüesa, el pòrtic de la Glòria de Santiago i la portada de León.

Descripció de l'interior. Voltes i claraboia. La girola. Contrarestes. Solució de l'arcbotant senzill amb doble efecte. El clos del cor per Jean de Beauce. La capella de St. Piat. La capella Vendôme. El pavelló del Rellotge.

La conferència fou il·lustrada amb una bellíssima col·lecció de projeccions de fotografies d'interiors i exteriors, tant de vistes de conjunt com d'artístics detalls, degudes al senyor Joan Nonell.

També projectà notables reproduccions de les catedrals de Santiago i León, i d'algunes ciutats del Sud de França, per a comparar-les amb la de Chartres i demostrar que totes n'havien rebut la influència.

UNA EXCURSIÓ AL VIGNEMALE I MONT-PERDUT.—En les sessions organitzades per la Secció de Fotografia, el dia 10, el senyor Albert Oliveras i Folch projectà una col·lecció de diapositives descriptives d'una excursió al Vignemale i Mont-Perdut, realitzada l'estiu de 1925, seguint l'itinerari de Caunterets, al llac de Gaube, cim del Vignemale (3298 m. alt.), Gavarnie, Circ, refugi de Tucarroia, cim de l'Astazú, Mont-Perdut, vall d'Ordessa, cims de Gabietú i Tailón, Bretxa de Roland, i Gavarnie, descrivint somerament tots aquells indrets.

D'UN CAMPAMENT AL PALLARS. DE SANT MAURICI A LA VALL DE CALDES.—El dia 11, fou donada pel senyor Albert Oliveras i Folch la segona conferència sota l'esmentat títol.

Explicà la segona part del campament de la Secció d'Esports de Muntanya, efectuat el passat estiu, i descriví el canvi de campament de Sant Maurici a la vall de Caldes i a la pleta de Riu Malo, passant per l'establiment termal de Caldes de Bohí, amb l'ascensió a la punta alta dels Cómolos (3006 m. alt.) i la visita a la Serra de Tumeneia.

La conferència fou il·lustrada amb una extensa col·lecció de projeccions de l'autor.

ESCALADES PIRENENQUES.—Sota aquest títol, el dia 18, el senyor Lluís Estasen donà una conferència en la qual descriví la travessia de la serra de les Agudes (primera ascensió); ascensió al Basiero W. per la cresta S.; pic N. dels Encantats, per la paret S. i cim S. W.; els tres cims de la serra de Tumeneia; pic de les Salenques i travessia de la cresta de les Salenques fins al pic Margalida.

Fou il·lustrada amb una col·lecció d'interessants projeccions.

LES EXCAVACIONS I DESCOBRIMENTS D'EMPÚRIES.—A petició de la Secció d'Arqueologia i Història, el dies 17 i 20, el senyor Emili Gandia, Conservador del Museu d'Art i Arqueologia, donà en el mateix museu dues conferències.

En la primera exposà interessants detalls referents a la campanya d'exploració i excavacions, portada a cap des de que s'inicià, fa un quart de segle, els resultats de la qual han superat les més optimistes esperances sobre la importància d'aquella cèlebre estació arqueològica. Explicà el senyor Gandia els treballs efectuats, i assenyalà en els plànols exposats a posta el procés dels descobriments que han revelat les diferents civilitzacions ibèrica, grega, romana i cristiana primitiva, de les quals són testimoni les troballes d'exemplars d'una gran importància, que enriqueixen la secció corresponent del Museu.

En la segona donà una completa idea de les necròpolis grega, romana i cristiana primitiva, i revelen els sistemes d'incineració i d'inhumació, segons les èpoques, els exemplars trobats, com són les ànfores, els sarcòfags i les cineràries, i els objectes que es dipositaren amb a les restes mortals, tals com anelles, braçalets, collars, lacrimatoris, vasos, làmpares, etc.

El senyor Gandia remarcà l'interès excepcional del descobriment d'una considerable agrupació d'enterraments destruïts pel foc, la qual cosa indica que tal volta pertangueren a un campament militar de l'època en què fou destruïda la ciutat. Remarcà també la gran importància d'aquella ciutat durant la dominació romana, com ho demostra el nombre i bellesa dels mosaics, tals com el que representa el sacrifici d'Higènia, únic que era conegut, i els altres que les excavacions han anat descobrint, en nombre molt considerable, classificats i custodiats en la secció empuritana del Museu.

Com a complement d'aquestes conferències, es féu una visita al Museu per tal de veure els exemplars descoberts.

EL FERROCARRIL ELÈCTRIC DE NÚRIA.—El dia 24, amb motiu d'escaure's la inauguració de les obres del ferrocarril elèctric de Ribes a Núria, el senyor Pelegrí Casades i Gramatxes donà una sessió de projeccions en la qual es mostraren vistes de tot el recorregut.

SUÏSSA I ALEMANYA.—La segona sessió de projeccions organitzada per la Secció de Fotografia, fou confiada, el dia 24, al senyor Manuel Comella, el qual presentà una escollida collecció de fotografies de Ginebra, Brig, Interlaken, Lucerna, Saint Gallen, Munich,

Nuremberg, Berlin i Francfort, i també una col·lecció dels típics castells del Rhin.

ESTUDI CRÍTIC DEL DESCOBRIDOR D'AMÈRICA. APORTACIÓ DE DADES DEMOSTRATIVES DE LA SEVA CATALANITAT.—El dia 25, el senyor Ramón Duran i Albesa donà una conferència sota l'esmentat tema, en la qual, després de descriure el caràcter de Colom, bondadós, de temperament enèrgic i home coneixedor del seu ofici, es referí a l'interès que tenia d'amagar el seu veritable origen per haver-se aixecat en armes contra el rei Joan II.

Digué el senyor Duran que on és possible de trobar més proves de l'origen de Colom és a la illa de Porto Santo, i és allí on, d'una manera clara i terminant, hom es convenç que el nom del gran navegant era Pere Colom. A la illa de Porto Santo és també on es troba l'aclaració del pretès escut nobiliari de Colom, el qual pertany a la família d'Isabel Moñiz, casada amb Bartomeu Parestrello, governador de la illa; Colom va casar-se amb una neboda d'Isabel Moñiz i adoptà l'escut nobiliari de la seva esposa.

Explicà el senyor Duran que l'origen genovès de Colom començà a escampar-se per boca dels reis catòlics quan l'arribada del descobridor d'Amèrica, a Barcelona. Llavors hi havia a Barcelona dos ambaixadors italians, els quals trameteren al seu país la nova del descobriment; sembla que digueren que Colom era de Girona, nom que aviat fou transformat en Gènova.

Digué el conferenciant que documents trobats ens expliquen que el 4 de juny de 1451, el pare de Colom, d'ofici paraire (cardador de llana), morí penjat a la Rambla de Barcelona. Els motius d'aquesta mort val més callar-los, però cal remarcar que el fill de l'ajusticiat tenia llavors catorze anys, la mateixa edat que tenia quan començà a navegar.

El senyor Duran llegí i exhibí, a més a més, nombrosos facsímils d'una sèrie d'autògrafs de documents referents a Colom que es conserven en els arxius italians i d'altres dels de Barcelona.

L'ART BARROC A CATALUNYA. SEGLES XVII I XVIII.—Organitzada per la Secció d'Arqueologia i Història, i amb la cooperació dels senyors Francesc Blasi, Josep Garrut, Manuel Genovart, Gabriel Roig, Enric Vilaseca i Centre Excursionista de Terrassa, el dia 31, fou oberta una exposició de fotografies referents a l'art barroc, la qual comprèn la majoria dels retaules dels segles XVII i XVIII que es conserven a Catalunya, amb interessants fragments i detalls dels mateixos;

baixos relleus, escultures, talles i pintures. Hi figuren també algunes façanes de les principals esglésies de l'època del barroquisme, interiors de temples i exemplars de mobiliari litúrgic. Crida l'atenció la reproducció fotogràfica del cadiram del chor de la Seu nova de Lleyda i les imatges de talla de la Verge i diferents Sants, obres dels escultors Bonifàs, Amadeu, Pujol i dels principals mestres del país que moriren en els esmentats segles.

L'exposició és notable per l'abundor de tipus dintre de l'escola del barroquisme, la qual dóna idea de la producció considerable d'obres, de positiu interès, pertanyents a un període de la història de l'art que ha estat considerat, fins fa poc, amb cert menyspreu, per correspondre a una època de decadència i transgressió dels cànons del classicisme.

Amb motiu d'aquesta exposició, el senyor Pelegrí Casades i Gramatxes, donà una conferència en la qual recordà el poc apreci que, durant bona part del segle passat, es tingué a les obres pertanyents a l'esmentada escola artística, que succeí, immediatament, en els dominis de l'art, al renaixement.

Exposà les opinions dels crítics sobre l'origen del barroquisme, el qual dominà durant els segles xvi, xvii i xviii en tota Europa i en tota l'Amèrica espanyola, considerant-se a Miquel Angel com el seu iniciador, juntament amb Bernini i Borromini a Itàlia; Churriguera a Espanya, i Perrault a França, en quals centres presentà l'esmentat estil, dintre de les seves característiques, evidents particularitats que reflexen la idiosincràcia dels esmentats pobles.

Referint-se a Catalunya, féu observar el senyor Casades que si bé l'estil barroc no ostenta notables diferències, comparat amb el d'altres països, perquè obeí a les influències italiana i francesa, no s'observa en ell l'exuberància d'ornamentació que es nota en altres bandes. Recordà que el nou estil obeí al canvi operat en totes les manifestacions de l'esperit, fomentat pels fastuosos costums de les Corts de Lluís XIV, la Regència i Lluís XV a França, no éssent menys decisiva la influència de la Companyia de Jesús, la qual adoptà el barroc en les seves construccions, com a protesta i contrast amb la pobresa i sequedat dels temples protestants; representa també el pas o transició entre una cultura que desapareixia i la introduïda per altres tendències, moviment que culminà en les fastuositats i exageracions del barroquisme.

El senyor Casades s'ocupà d'aquesta manifestació artística durant el període del seu major floriment (segles xvii i xviii) i féu especial menció dels principals monuments arquitectònics, obres

escultòriques i pintures que, en nombre considerable, es conserven a Catalunya; féu notar les característiques que presenten, les quals, si bé no formen un grup a part, dintre l'estil, presenten, no obstant, algunes particularitats dignes de nota.

Cità, per fi, els mestres escultors i pintors que per les seves obres més es distingiren durant el predomini del barroquisme, entre els quals hi ha els Bonifàs, Pujol, Amadeu, Gurri, Tramullas, Juncosa, etc,

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA.—Els dies 5 i 6, els socis d'aquesta Secció feren la travessia del Montseny. Seguiren l'itinerari de Viladrau a Sant Marçal, ascensió a les Agudes per la canal, turó de l'Home, Santa Fe, camí de les Taules, font de Corts, pla de Saba, Riells i Breda.

El dia 13, feren una visita als jardins de la Torre dels Pardals. La torre és una veritable mansió senyorial, de caire modern, ornamentada interiorment d'un estil barroc de bon gust que honora al seu propietari, senyor J. Roig i Mallofré. El més interessant, però, és el jardí, ple d'escultures, gerres, columnes, glorietses, pedestals i altres coses, entremig de les retallades mates de boix, arbustos, xiprers i altres arbres, els quals ofereixen al fotògraf belles perspectives i artístics detalls.

El dia 20, anaren a Montmell, seguint la carretera de Vendrell a La Juncosa de Montmell, i parròquia de Montmell, l'església de la qual és notable pel seu estil gòtic, i guarda alguns retaules renaixement, distribuïts en l'altar major i quatre capelles. El retorn es féu pel coll de Montmell, Castell (780 m. alt.), Aiguaviva, pla de Manlleu, coll de les Ventoses, Sant Jaume dels Domenys, Sant Llorenç, L'Oliva i Vendrell.

Finalment, els dies 27 i 28, feren una excursió a la Costa Brava. Seguiren l'itinerari de Palafrugell a Tamariu i, per mar, resseguien a ran dels acantilats fins a Fornells, per tal d'admirar les platges de Cala Nova i Esclanyà, cova del Bisbe o d'en Gispert, La Gavisa, cova del Mut, Aigua Blava, Les Orats i punta o illot de La Blanca. De Fornells pujaren a Bagur per tal d'anar a La Tuna i caleta d'Aigua Dolça i retornar a Bagur des d'on es traslladaren a La Bisbal. El segon dia anaren de La Bisbal a Cruïlles, i retorn a La Bisbal.

SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA.—Les excursions efectuades pels socis d'aquesta Secció foren: El dia 13, a la Riera Major, des de Viladrau fins al Ter, Vilanova de Sau, Folgaroles i Vich.

Els dies 26 al 28, Porté, Portella Blanca d'Andorra, pic de Montmalús, pic de Pessons, cabana d'Estall Sarré, i Les Escaldes, amb skis.

De Martinet al Refugi Cèsar A. Torras, cim de Comabona, Santuari de Gresolet i Bagà.

De Berga a Llinàs, serra de Busa, santuari de Lord, Sant Llorenç dels Piteus i Berga.

D'Espluga de Francolí a Poblet, coll de Prades, La Febró, La Mussara i Vilaplana.

Noves

EL CENTRE MORAL INSTRUCTIU DE GRÀCIA.—El dia 20, un nombros grup de la «Joventut» del Centre Moral Instructiu de Gràcia féu una visita al CENTRE, per tal de conèixer la seva organització i funcionament. Foren rebuts pel President senyor Maspons, el qual els féu seguir les diverses dependències i els explicà la utilitat de cada una d'elles, especialment l'Arxiu Fotogràfic i la Biblioteca, que foren objecte d'una major atenció. Ensems pogueren visitar l'exposició de fotografies del I Saló Català de Fotografies de Muntanya.

En acomiadar-se, feren un donatiu de 50 pessetes a profit de la Capella del Xalet de la Molina, el qual els agraïm en nom de la Junta Constructora.

ELS CAMPADORS ANGELOSOS.—Un grup de 50 campadors anglesos del Camping Club of Great Britain & Ireland, els quals passaren alguns dies a la nostra terra, acamparen a Les Planes, en terrenys de can Castellví, el dia 21 visitaren el CENTRE.

La Junta Directiva organitzà a honor d'ells una sessió de projeccions i els obsequià amb exemplars d'algunes publicacions referents als xalets i refugis del CENTRE.

UN VIATGE AL SUDAN.—A benefici de la Capella del xalet de La Molina, el dia 25, fou donada a la Sala Mozart la primera de les tres conferències organitzades per la Junta constructora.

Fou confiada a Mn. Jaume Oliveras, Pvre., el qual descriví les seves impressions d'unes caceres a l'Alt Sudan, seguint el curs del

Nil, una gran part d'Egipte, els boscos d'Uganda i el llac de Victòria-Nyansa, efectuades recentment, junt amb els seus companys senyors Josep M.ª Pallejà i Emili Juncadella.

Digué que sortiren de Marsella en direcció a Alexandria i El Caire, i encara que fou una heretgia no deturar-se davant de les Piràmides d'Egipte, Luxor i Tebas, en el Caire prengueren el tren que havia de portar-los a l'embarcador del Nil per a remuntar el seu curs i arribar a destí.

Durant el deu dies de navegació fluvial, veieren un temple egipci sepultat en les aigües, barques dels temples dels Faraons, un altre temple dedicat a Ramsés II i esculpit en la roca viva, vil·latges primitius i races mig salvatges; tot això suggerí a Mn. Oliveras interessants comentaris.

Els episodis de caça foren descrits amb molta de senzillesa i amenitat, i féu curioses consideracions sobre el sistema colonitzador anglès, la influència que la gran guerra tingué entre els indígenes, la vida en la selva i a les voreres del Nil, els cultius rudimentaris i els mitjans de subsistència de la raça de color, etc., tot el qual fou il·lustrat amb profusió de projeccions sumament interessants.

MORT DEL PRESIDENT DEL CLUB ALPIN FRANÇAIS. — El senyor A. Gatine, Vice-President del Club Alpi Francès ens ha assabentat la mort del seu President, mentre efectuava una missió de l'Office National du Tourisme. La causa de la mort ha estat la intoxicació que li produïren els gasos asfixiants durant les hostilitats de la passada guerra, en la qual prengué part.

El CENTRE trameté al Club Alpi Francès la seva expressió de condol i delegà al senyor Gonçal de Reparaz (fill), que es troba a París, per a que el representés en els actes que tingueren lloc amb motiu de tan penosa avinentesa.

Bibliografia

JOAQUIM FOLCH I TORRES. — *Resum de la Història General de l'Art.* — Un vol. en 8.ª, de 634 pp. — Barcelona, 1927.

En els disset capítols que comprèn el primer volum de l'obra, es conté la història resumida del llarguíssim període que abraça des de l'Art de l'home primitiu, fins l'Art Àrab.

L'enunciat del què història el llibre ara aparegut, és suficient per a tenir una idea de la importància del treball emprès i portat a bon terme de la manera més completa. D'avui més, la Bibliografia Catalana compta amb una obra que ve a omplir una necessitat, de temps sentida per molts, doncs, si be és abundosa la literatura especialitzada en aquesta llei de disciplines, és el cert que mancava un resum de les condicions del que ha escrit el Director dels Museus d'Art i d'Arqueologia de la nostra ciutat.

És, per tant, servei fet a la cultura general, que mai serà prou agraït, doncs representa un esforç considerable, tant per l'autor, com per la casa editorial, que ha emprès la publicació de tan meritòria obra. Aquesta, intrínsecament i extrínseca, es presenta al públic estudiós amb totes les garanties que avui són indispensables en aquesta mena de publicacions. La personalitat del senyor Folch i Torres, escriptor i crític d'Art, la competència del qual és sobradament coneguda, convida a llegir la seva novíssima producció, mereixedora dels majors elogis. No és cosa planera, certament, resumir en poques planes el que s'ha escrit sobre Art i Arqueologia en aquests últims temps, i estar al corrent dels continuats descobriments que es realitzen, els quals revelen estats de civilització antiquíssima, suara insospitats. Demés, les condicions tipogràfiques i d'illustració de l'obra, satisfan a bastament el que s'exigeix en aquesta mena de llibres, la presentació cuidadosa del qual, és com un compromís i promesa de no defraudar la confiança que, fa despertar, de primer antuvi, ço és, que la lectura del seu contingut realitzarà plenament el precepte horacià... *lectorem delectando pariterque monendo*. Ensenyar agradablement és el que, sense dubte, es proposà l'autor en el seu treball meritíssim, aconseguint-ho amb tota seguretat. Perquè el *Resum de la Història general de l'Art*, el mateix serveix als erudits i enterats de la llarga evolució de la civilització en el temps i en l'espai, com als que tenen set i fam d'illustració i positiva cultura, i que endebades han cercat amb els medis oficials i burocràtics que encara s'estilen. D'avui més serà imperdonable donar mostra de vergonyosa indigència en aquests coneixements, dels quals ningú deuria inhibir-se. La vertadera Història, la *militia vita hominis super terram*, no és la relació, més o menys falsejada, de les guerres i malvestats perpetrades pels conqueridors i bàrbers dominadors de la humanitat, sinó del progrés moral de l'home, subjecte a la llei del perfeccionament, imposada per la Providència, representada en les obres de la intel·ligència i del sentiment. Les lluites de sang i de destrucció, deixin-se per

a les bèsties feres. El fi suprem de l'*homo sapiens* és altre És per això que una *Història de l'Art* representa, a nostre entendre, com un codi de Moral, i de més profitoses ensenyances que els llibres anomenats generalment d'*Història*, en els quals es glorifiquen les violències i males passions dels Senyors de la Força.

Lloable, ho repetim, és l'obra d'en Folch i Torres, i mereixedora d'ésser coneguda, apreciada i afavorida, perquè, digui's el que es vulgui, el mercat del llibre català és limitat, i representa, per tant, una vertadera abnegació, un provat patriotisme, l'arriscar-se a la publicació d'obres de la naturalesa de la que ens ocupa, per les exigències d'una presentació adequada, tant tipogràfica, com d'il·lustració. Sota aquest doble concepte el llibre del senyor Folch i Torres compleix sobradament el que es proposà, i s'ha d'afirmar també que les condicions materials de la publicació honoren la casa editorial, d'aital manera, que fins amb avantatja pot comparar-se amb les que el mercat bibliogràfic estranger ofereix sovint.

La sola consideració de que la tasca que, tot sol, s'imposà en Folch i Torres, obliguen a certa admiració, perquè el treball és aclaparador, com ho demostra la copiosa *bibliografia* indicada al final de cada capítol, la qual representa un treball formidable, ja que en aquesta mena d'obres, la imaginació no hi té lloc adequat, i molt aconsegueix l'autor donant forma agradosament literària a la narració de fets, en els quals la fantasia hi seria del tot sobrera. En això, ha reeixit completament l'autor, i ha sabut vèncer els esculls que haurien fet renunciar a molts el seguir avant, i ha pogut també salvar aquella gran dificultat, en tot treball de resum, de que es lamentava el poeta: *Lavoro esse brevis obscurus fio*.

Certament, no hi ha confusió, sinó la major claredat i mètode en l'exposició, com correspon en les obres destinades a la vulgarització. *La difícil facilitat* és aconseguida.

Si en el nostre país el noble ofici docent, en l'ensenyament superior no estés *estancat*, com abans la sal, l'obra d'en Folch i Torres deuria declarar-se llibre de text, de l'assignatura de la *Història de l'Art*, i obligatòria en les escoles, doncs, considerem el seu coneixement tan necessari com la Gramàtica, la Geografia, la Matemàtica i d'altres estudis, que figuren en els complicats programes oficials, resultant que el nostre jovent no treu sovint gaire profit del que *suministren* els centres burocràtics docents

Certament és així. Concretant-nos a les regions de la Península, ¿s'ensenyava suficientment que totes ofereixen elements d'estudi interessantíssims, i es pot seguir, sense solucions de continuïtat?

i al peu de la carretera de Vich, s'aixeca airosa i molt ben conservada creu de terme. Entre els seus casals, es destaca can Solà, amb porta adovellada i matacà per la seva defensa. L'església, situada un xic alta, a la qual dóna accés una escalinata, és dels principis del segle XVIII; tant la seva porta com el seu interior barroc, és de gust molt discutible; en canvi té airós campanar. En el que forma una placeta, i al costat de la mateixa església, hi ha el fossar molt net i arreglat.

Vist el poble, continuarem la nostra ruta per la carretera de Vich, la qual, amb alguna volta i pujada suau, ens havia de menar a la carena divisòria del Lluissanès amb la plana de Vich, guanyant-la amb cosa d'una hora.

Un cop al cim, deixarem la carretera i seguirem per un camí de carros amb l'intent de dirigir-nos al Santuari de Santa Llúcia de Sobremunt, mes, en trobar una bifurcació de camins agafarem el de la dreta en lloc del de l'esquerra, el qual ens menà, en mitja horeta, al poble de Sant Martí de Sobremunt. No ens dolgué gens l'equivocació i petita marrada, puix vegérem la seva església amb el seu quadrat i robust campanar, formant un grup interessant. Entràrem en l'església, en la qual es celebrava la missa major, i poguérem admirar costums sempre curiosos. El seu interior, barroc, tampoc té res que l'avalí.

En sortir, les emprenguérem per un altre camí, que en mitja hora ens havia de menar al Santuari de Santa Llúcia. Aquest Santuari està situat en una altura des de la qual es disfruta d'una vista esplèndida sobre el Lluissanès i plana de Vich. És molt petit i extremadament pobre. El seu campanar és baix, amb piramidó, i, per entrar a l'església, s'ha de passar per robust atri. Allí dinàrem pobrament i gràcies, junt amb un altre excursionista que venia de Perafita i es dirigia a Manlleu.

Llestos ja, seguirem amb l'excursionista esmentat en direcció al Santuari de la Gleva, per un camí que, revoltant la muntanya en la seva part ubaga, ens portà en vistes del poble de Sant Hipòlit de Voltregà, on entràvem al cap de mitja hora.

Sant Hipòlit, és un poble molt modernitzat, mes, així i tot, és molt interessant pels molts característics edificis que conserva. La seva església és, com totes les altres, abarrocada, surmontada per un bonic campanar.

Poc ens hi entretinguérem, i seguint espaiós camí, als 10 minuts ens presentàvem a la barriada i Santuari de la Gleva.

La Gleva és una barriada molt bonicoia, sobretot mirada per

la part baixa o de Manlleu, coronada per l'església i campanar punxegut al peu del qual serpenteja, entre arbres, el Ter. L'església és barroca, afecta la forma circular, és molt gran i adornada i la seva Verge molt venerada, si bé vestida amb la ridícula pape-rina que la desfigura. Per a entrar-hi s'ha de pujar bonica esca-linata la qual, junt amb la plaça on s'aixeca i una alta creu de pedra, forma un bonic conjunt.

Després d'haver refrescat un xic, ens despedirem del nostre company, que féu via cap a Manlleu, i com que nosaltres podíem disposar encara de prou temps, tots dos determinàrem agafar el tren a Vich; salvàrem els 12 quilòmetres de carretera, passàrem per la barriada de les Masies de Sant Hipòlit i arribàrem a Vich ja ben fosc. Allí agafàrem el tren *domínguer*, que ens portà a Barcelona, després d'haver disfrutat d'un parell de dies esplèndids, d'albirar paisatges encisadors i de fer un bon aplec de fotografies interessants.

TIMOTEU COLOMINAS †

L'Obra folklòrica d'En Cels Gomis (*)

EN Ramon N. Comas va traçar la biografia del bon amic Sr. Gomis, que va donar a conèixer aquí en el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, insertant-se en els butlletins números 246 y 247, poch després de la seva mort en 1915, als 74 anys d'edat.

Es un treball escrit ab amor y paciència, com feya sempre totes les coses el Sr. Comas, el barceloní més entusiasta dels nascuts en la nostra ciutat. No hi podria afegir res a lo dit per ell y en con-seqüència, no'm proposo pas ressenyar la vida del estudiós y tre-ballador infatigable, sino considerarne un aspecte tan sols de la metexa.

La tasca en prò de la tradició que va realisar En Gomis, va ser inmensa y de gran transcendencia en el Folklore català, que jun-tament ab En Maspons y Labrós, varen situarlo en un bell començ tan amunt, com maymés li hem vist. Mentres la major part de

(*) Accedint a la voluntat de l'autor, transcrivim íntegrament aquest treball, respectant també la seva ortografia.

- REPARAZ, GONÇAL DE.—*Historia dels Descobriments Geogràfics. I.*—Barcelona, 1927.
- MUNTANER, R.—*Crònica. Vol. I.*—Barcelona, 1927.
- Analecta Montserratènsia. Vol. VII.*—Monestir de Montserrat, 1928.
- LLONGUERES, JOAN.—*Els Cants de la Passió.*—Barcelona, 1928.
- SAGARRA, FERRAN DE.—*Segell de la Curia o Cort de la Vila de Sabadell.*—Sabadell, 1927.

DONATIUS

- Exposició de Retrats. Quaderns I-IV.*—Barcelona, 1910 (del senyor Josep Garrut).
- ARAGÓN FERNÁNDEZ, A.—*El Monasterio de Sios.*—Barcelona, 1897 (del senyor Josep Garrut).
- MANJARRES, J.—*Las Artes suntuarias. Sus Teorías y su Historia.*—Barcelona, 1880 (del senyor Josep Garrut).
- BAU BURGUET, JOSÉ.—*Librito de Gozos originales de... Tom. I.*—Valencia, 1920 (del senyor Josep Garrut).
- SUÑÉ BENAGES, JUAN.—*Elogios de Cervantes a Barcelona.*—Barcelona, 1927 (del senyor Pelegrí Casades i Gramatxes).
- Schrader, Franz, [par] E. A. Marte.—Chartres, 1925 (de l'autor).
- MARTEL, E. A.—*L'Aven Armand.*—Millan, 1927 (de l'autor).
- DORÉ, GUSTAVE.—*La Fête des Vignerons.*—Lausanne, 1927 (del senyor Francesc Maspons i Anglasesell).
- ROD, EDOUARD.—*La Fête des Vignerons a Veney. Histoire d'une Fête Populaire.*—Lausanne, 1905 (del senyor Francesc Maspons i Anglasesell).
- Biblioteca de Turismo. Vol. XI.—V. Serra y Boldú.—Lérida.*—Barcelona, 1928 (de la Societat d'Atracció de Forasters).
- OTERO, GUSTAVO ADOLFO.—*El Derecho Voliviano sobre el Chaco Boreal.*—Barcelona, 1927 (de l'autor).
- Asociación de Arquitectos de Cataluña.—Anuario 1927.*—Barcelona (de l'entitat).
- Almanac del Diari de Sabadell. Calendari per a 1928.*—Sabadell, 1928 (del senyor Joan Montllor i Pujalt).
- PUIG I ALFONSO, F.—*Beneficencia.*—Barcelona, 1927 (de l'autor).
- Museu Arqueològic-Artístic Episcopal de Vich.—Memoria, 1926.*—Vich, 1927 (de l'entitat).
- GUDIOL I CUNILL, J.—*La Catedral de Vich i la seva Decoració.*—Vich, 1927 (de l'autor).